

Кабдырова Айнұр Асқарбекқызының 6D011800 – «Дефектология»
мамандығы бойынша философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін ұсынған **«Мүгедектігі бар студенттерді оқытуға**
ЖОО оқытушыларының дайындығы» тақырыбындағы
диссертациялық жұмысына

АНДАТПА

Жұмыстың жалпы сипаттамасы. Қазіргі жағдайда қазақстандық білім беру жүйесі қоғамдағы әлеуметтік-мәдени, рухани-адамгершілік өзгерістермен айқындалған елеулі өзгерістерге ұшырауда.

Біздің еліміздің 2015 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымының 2030 жылға дейінгі Орнықты даму мақсаттарына қол жеткізу жөніндегі міндеттемелерді, оның ішінде 4-ші мақсатты қабылдауына байланысты ерекше өзектендірілген, денсаулық жағдайы мен әлеуметтік жағдайына қарамастан балаларды, жасөспірімдер мен жастарды оқытуды қамтамасыз ететін білім беру қызметтері жүйесін жаңғыртуды қозғайтын мәселелер ерекше мәнге ие болады, ол жан-жақты және әділ сапалы білім беруді қамтамасыз етуді және барлық адамдар үшін өмір бойы оқу денсаулық мүмкіндіктері шектеулі адамдардың мүмкіндіктерін тиімді және сапалы жоғары біліммен қамтамасыз ету, олардың әлеуетті қабілеттерінің, бәсекеге қабілеттілігінің және жоғары ақы төленетін жұмыс алу мүмкіндіктерінің барынша дамуына, одан әрі табысты жұмысқа орналасуға ықпал етеді, бұл сайып келгенде олардың қазіргі заманғы қоғамның қалыпты өкілдері ретінде өзін-өзі растауына және толыққанды өзін-өзі іске асыруына ықпал етеді. Бұл туралы 2015 жылғы 20 ақпанда Қазақстан Республикасы ратификациялаған Мүгедектердің құқықтары туралы Конвенцияның ережелерінің бірі (2006 ж.) куәландырады, онда барлық елдерде мүгедектердің жалпы жоғары білім алуына, кәсіптік даярлығына, ересектерге білім алуына және өмір бойы кәсіби даярлығына кемсітусіз және басқалармен тең дәрежеде қол жеткізуін қамтамасыз ету қажеттігі туралы айтылады. Бұл міндеттемелер 2016 жылы ратификацияланған білім беру саласындағы кемсітушілікке қарсы конвенцияда да күшейтілді. Осы құжаттардың негізгі ережелерінде мүгедектігі бар адамдарды кемсітуге жол бермеу қағидаты сөзсіз бекітіледі және олардың білім алу құқығы жарияланады.

Инклюзивтік білім беру-әрбір адамның танымдық мүмкіндіктеріне және денсаулығына барабар ортаға сәйкес сапалы білім алу құқығын іске асырудың

стратегиялық бағыты, баршаға арналған Білім туралы Дүниежүзілік декларацияның, Саламанк декларациясының, "Білім туралы" ҚР Заңының (2007), Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасының және басқа да негізге алынатын нормативтік-құқықтық құжаттардың ережелері негізінде болып табылады.

Қазіргі уақытта инклюзивті білім беру Қазақстан Республикасында оның барлық деңгейлерінде білім беру саясатын дамытудың басым бағыттарының біріне айналууда. Мүгедектігі бар адамдарды кәсіптік білімі мен іскерлігін қалыптастыру, кәсіптік өзін-өзі айқындау кезеңінде, яғни кәсіптік-техникалық, сондай-ақ жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру кезеңінде білім беру процесіне қосуға ерекше назар аударылады. Осыған байланысты, Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасында 2025 жылға қарай азаматтық жоғары оқу орындарының 70% - ында ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар студенттер үшін тең жағдайлар мен кедергісіз қолжетімділік жасау көзделеді. Тиісінше, бүгінгі таңда жоғары оқу орындарының (бұдан әрі - ЖОО) алдында мүгедектігі бар студенттерге сапалы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім алу мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін қажетті жағдайларды ұйымдастыру бойынша өзекті міндет тұр. Бұл үшін жоғары оқу орындарының білім беру ортасының барлық компоненттері мүгедек адамдардың психофизикалық дамуының ерекшеліктеріне бейімделіп, олардың мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескеруі қажет.

ЖОО-да инклюзивті білім беруді жүзеге асырудың табыстылығының маңызды құрамдас бөліктерінің бірі мүгедектігі бар студенттермен оқу қызметін ұйымдастыру үшін қажетті кәсіби құзыреттілікке ие және білім алушыларға олардың психофизикалық даму ерекшеліктеріне сәйкес жеке және сараланған тәсілдерді ұйымдастыруға қабілетті жоғары білікті, кәсіби дайындалған оқытушылармен білім беру процесін қамтамасыз ету болып табылады.

Мүгедектігі бар студенттерді жоғары білім беру жүйесіне тарту профессор-оқытушылар құрамының қызметіне қойылатын талаптардың артуына, олардың функционалдық міндеттерінің кеңеюіне, кәсіптік маңызы бар және жеке тұлғалық сипаттамаларының өзгеруіне заңды түрде себепші болады. Мұны "Дүниежүзілік мүгедектік туралы есеп" дәлелдейді, онда бұл туралы айтылады "...инклюзивті білім беруді дамытуда мұғалімнің арнайы дайындығы маңызды рөл атқарады". Бұл мәселе, яғни. мүгедектігі бар

студенттермен жұмыс істеу үшін ЖОО профессор-оқытушылар құрамының (бұдан әрі - ПОҚ) біліктілігін арттыруға Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасында ерекше назар аударылады. Мемлекеттік білім беру саясатының көрсетілген талабы " мүгедектігі бар студенттерді оқытуға ЖОО оқытушыларының дайындығы " ұғымын ашу қажеттілігін айқындайды.

Қазіргі уақытта жоғары оқу орындары оқытушыларының педагогикалық шеберлігін жетілдіруге арналған көптеген зерттеулер ұсынылған. Сонымен, шетелдік және отандық авторлар оқытушыларды инновациялық, шығармашылық және зерттеу қызметіне даярлаудың ерекшеліктерін, оларды педагогикалық білім берудегі ғылыми-теориялық біліммен таныстырудың ерекшеліктерін қарастырды (В.И. Загвязинский, В.А. Кан-Калик, М.М. Жанпеисова, Т.А. Каплунович, Ш.Ж. Колумбаева, Ю.Н. Кулюткин, И.Д. Чечель, И.П. Цвелюх, Н.Н. Хан және т. б.).

Біліктілікті арттырудың оқытушының жеке және кәсіби дамуына әсер ету мүмкіндіктері анықталды: оны ынталандыру, күшейту (И.Ю.Алексашина, Т.Г. Браже, В.Г. Воронцова, Р.Х. Гильмеева, И.Д. Демакова, Г.Л. Ильин, Э.М. Никитин, А.И. Савостьянов, И.Н. Семенов, К.М. Ушаков және т.б.). Біліктілікті арттыру жағдайында оқытушылардың кәсіби даму механизмдері сипатталған (В.И. Кондрух, Г.Н. Прокументова, В.И. Слободчикови және т. б.).

Кәсіби педагогикалық қызметтің субъектісі ретінде мұғалімнің кәсіби белсенділігін дамыту мен бастамасын іске асырудың субъективті-жеке аспектісіне (К.А. Абулханова-Славская, В.В. Краевский, В.А. Сластенин, И.П. Цвелюх, Н.Д. Хмель, Н.Н. Хан және т.б.) көбірек көңіл бөлінеді.

Инклюзивті білім берудің белсенді дамуына байланысты мүгедектігі бар студенттерді оқытуға оқытушылардың дайындығын қалыптастыру мәселесіне арналған кейбір зерттеулер пайда болды (Е.Р. Ярская-Смирнова, Е.С. Асмаковец, А.И. Артюхина, В.И. Чумаков, Н.В. Иванова, А.Н. Жолудова, О. В. Полякова, Ю.В. Селиванова, Е.Б. Щетинина және т. б.). Бұл мәселені шешу негізінен мәселені шешу және оны шешу қажеттілігін негіздеу деңгейінде жүзеге асырылады. Отандық және шетелдік ғылыми зерттеулерде негізгі және орта білім беру деңгейінде педагогтарды даярлау проблемасына көп көңіл бөлінеді. Бұл зерттеулерде инклюзивті құзыреттілік мәселелері, оның қалыптасу кезеңдері, оның ішінде болашақ мұғалімдердің жоғары білім алуы жағдайында, мұғалімдердің мектептегі білім беру және түзету қызметіне дайындығының ерекшеліктері егжей-тегжейлі зерттелген (Л.М. Кобрина, К.М. Дурай-Новакова, В.В. Хитрюк, Н.П. Артюшенко, И.Н. Хафизуллина, А.Я.

Чигрина, Ю.В. Шумиловская, Sh. Hardiman, E. Fitzsimons, C. Wendelborg, J. Tossebro және т.б.).

Соңғы уақытта мүгедектігі бар Студенттер үшін жоғары білім беруді ұйымдастырудың ерекшеліктеріне және ЖОО оқытушыларының оларды оқытуға дайындығын қалыптастыру мәселелеріне арналған отандық еңбектер пайда болды, олар негізінен жеке ғылыми мақалалар түрінде ұсынылды (з. А.Мовкебаева, Б. М. Мажинов, А.Р. Рымханова, К.С. Тебенова, Г.Н. Мусеева, Т.Ш. Серіков, М.А. Баянов, И.А. Оралқанова, Ш.Ж. Жахина, А.К. Искажимова, А. С. Каржова, А.Т. Ысқақова, Г. Закаева, Е.В. Шестакова). Қазақстандық зерттеушілердің ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығы проблемасына қызығушылығына қарамастан, осы уақытқа дейін олар үшін қажетті кәсіби құзыреттерді айқындау тәсілдерінде бірлік жоқ. Қалыптасқан жағдайдың себептерінің бірі осы уақытқа дейін мүгедектігі бар студенттердің ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандырумен байланысты міндеттерді шешуге оқытушыларды даярлау мәселесі Қазақстанда арнайы ғылыми зерттеу пәні болып табылмағандығы болып табылады. Бұл проблеманың жеткілікті дәрежеде зерттелмеуі мүгедек студенттерді оқытуды ұйымдастыру үшін отандық оқу-әдістемелік материалдардың тапшылығын туындатты. Тиісінше, психофизикалық дамуының әртүрлі бұзылулары бар студенттермен оқу қызметін жүзеге асыратын және оны ұйымдастыруда белгілі бір қиындықтарға тап болған ЖОО оқытушыларының кәсіби сұраныстары осы уақытқа дейін шешілмеген күйінде қалып отыр.

Жоғарыда айтылғандар арасындағы қайшылықтардың бар екендігін көрсетеді:

- мүгедектігі бар студенттерге әділ және сапалы білім беру үшін жағдайларды қамтамасыз етуге және жоғары оқу орындары оқытушыларының осы санаттағы студенттермен оқу-тәрбие жұмысын іске асыруға жеткіліксіз дайындығына әлеуметтік тапсырыс;

- ЖОО оқытушыларын мүгедектігі бар студенттерді оқытуға арнайы даярлау қажеттілігі және мұндай даярлаудың мазмұны мен технологиясының теориялық негіздемесі жеткіліксіз;

- ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытудың арнайы және бейімделген әдістемелері мен әдістеріне деген өзекті қажеттілігі және оқу-әдістемелік материалдардың жеткіліксіз әзірленуі.

Аталған қарама-қайшылықтар қарастырылып отырған аспектіде зерттеу ізденісінің негізгі алғышарты болып табылатын зерттеу проблемасын

айқындады және: ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын қалыптастырудың мазмұны мен технологиялары қандай?

Зерттеу проблемасы ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын зерделеу; студенттердің осы тобын оқытуды ұйымдастырудағы оқытушылардың практикалық тәжірибесінің жай-күйін айқындау; ЖОО оқытушыларын мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындау бойынша іс-шаралар бағдарламасын және ілеспе ғылыми-әдістемелік материалдарды әзірлеу қажеттілігімен негізделген.

Бұл мәселенің өзектілігі мен жеткіліксіз дамуы зерттеу тақырыбын таңдауды анықтады: **"ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығы"**.

Диссертациялық зерттеудің мақсаты ЖОО оқытушыларын мүгедектігі бар студенттерді оқытуға даярлау процесін теориялық негіздеу және әдістемелік қамтамасыз ету болып табылады.

Зерттеу нысаны: ЖОО оқытушыларының студенттермен оқу қызметін ұйымдастыруға кәсіби дайындығы.

Зерттеу пәні: ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттермен оқу қызметін ұйымдастыруға дайындығы.

Зерттеу гипотезасы. Егер ЖОО оқытушыларының мотивациялық-жеке, мазмұнды және операциялық-қызметтік құрылымдық компоненттерді қамтитын интегративті білім ретінде мүгедек студенттерді оқытуға дайындығын дамыту бойынша арнайы мақсатты іс-шаралар ұйымдастырылса, онда ЖОО-да мүгедек студенттерді оқыту тиімдірек жүзеге асырылады, өйткені кәсіби дайындалған оқытушылар мүгедектігі бар студенттердің мүмкіндіктеріне бейімделген оқытудың арнайы әдістері мен әдістерін қолдана алады.

Қойылған мақсат, зерттеу нысаны, тақырыбы және алға қойылған гипотеза зерттеу міндеттерін анықтады:

1. "ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығы" ұғымының мәні мен мазмұнын нақтылау.

2. ЖОО оқытушыларын мүгедектігі бар студенттерді оқытуға кәсіптік даярлаудың қазіргі заманғы үрдістерін айқындау.

3. ЖОО оқытушыларын мүгедектігі бар студенттерді оқытуға даярлаудың теориялық-әдіснамалық негіздерін негіздеу.

4. ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын қалыптастыру моделін әзірлеу және оның тиімділігін анықтау.

Диссертациялық жұмыстың негізгі ережесі ЖОО оқытушыларында түбегейлі жаңа психологиялық-педагогикалық сапаны - мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын қалыптастыру қажеттілігі мен мүмкіндігі туралы зерттеудің жетекші идеясы болып табылады, өйткені инклюзивті білім берудің құндылықтары мен қағидаттары жаңа білім беру жағдайында оқытушының кәсіби қызметінің ерекшеліктерін (оқытушының мінез-құлық және коммуникативтік стратегиялары, оның кәсіби-педагогикалық қызметінің әдістері) айқындайды. Жоғары оқу орындары оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын қалыптастырудың ұсынылып отырған бағдарламасы, ол құзыреттілік тәсіл мен орнату теорияларына, сондай-ақ құрылымдық-функционалдық модельге және жоғары оқу орындары оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын бағалауға арналған бейімделген құралдарға негізделеді, жоғары оқу орындары оқытушыларында кәсіптік педагогикалық қызмет субъектісінің интегралдық сипаттамасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оның кәсіби дайындығының құрамдас бөлігі жүйеге байланысты академиялық, кәсіби және әлеуметтік-жеке құзыреттер кешенімен негізделген.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негізі:

- жүйелік-құрылымдық тәсіл (С. Л. Рубинштейн, а. н. Леонтьев, Б. Г. Ананьев, А. В. Петровский, К. К. Платонов, л. и. Божович және т. б.);
- жеке тұлға мен іс-әрекетті зерттеуге жеке-белсенділік тәсілінің теориясы (Л. С. Выготский, п. я. Халперин, а. н. Леонтьев, С. Л. Рубинштейн, Б. Ф. Ломов, В. А. Сластенин, П. г. Щедровицкий, К. М. Дурай-Новакова, Л. А. Кандыбович, А. А. Деркач, Л. Н. Толстой және басқалар.);
- орнату теориясы (Л. Ланге, Д. Н. Узнадзе, С. Л. Рубинштейн, Ф. Знанецкий, Ж. Б. Байсейітова және т. б.);
- жеке тұлғаға бағытталған тәсіл (А. Г. Асмолов, Е. В. Бондаревская, Л. Н. Митина, А. Г. Громцева, В. В. Серикова, Е. Э. Смирнова және т. б.);
- заманауи жоғары мектепте оқытуды дараландыру (с.Г. Вершловский, Э. А. Голубева, и. А. Зимняя, н. с. Лайтес, А. М. Новиков және т. б.);
- мәдени тәсіл (И. Е. Видт, Е. Б. Бондаревская, О. С. Газман, Б. Т. Лихачев, х. Е. Щуркова, и. с. Якиманская, J. Corbett және т. б.);
- құзыреттілік тәсіл (В. В. Краевский, м. Н. Скаткин, и. Я. Лернер, г. П. Щедровицкий, В. В. Давыдов, В. А. Козырев, Н. Ф. Радионова, а. п. Тряпицына, Е. В. Пискунова, Н. В. Чекалева, и. А. Зимняя, А. К. Маркова, а. н. Митина және т. б.);

- аксиологиялық тәсіл (и. Ф. Исаев, С. и. Маслов, Т. А. Маслова, В. А. Сластенин, Л. А. Шипилина, е. и. Шиянов және т. б.);

- гуманистік көзқарас (А. Маслоу, к. Роджерс, г. Олпорт, в. Франкл, Buhler Ch., Р. Мэй, С. Джурард, Дж. Бьюдженталь, Э. Шостром, К. С. Холл, г. Линдсей, Ф. Перлз және т. б.)

- орта көзқарас (а.в. Барабанщиков, Б. Ф. Ломов, Ю. с. Мануилов, и. Р. Пригожин, В. А. Ясвин және т. б.).

Зерттеу көздері: мүгедек адамдардың білім алу құқықтарын, мазмұны мен шарттарын реттейтін нормативтік-құқықтық құжаттар; кәсіптік қызметке дайындығын қалыптастыру бойынша психологиялық-педагогикалық жұмыстар; мүгедек студенттерді оқытуға оқытушыларды даярлау бойынша отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулері; философтардың, әлеуметтанушылардың еңбектері, халықаралық және республикалық конференциялар мен мерзімді басылымдардың материалдары.

Зерттеу әдістері:

-теориялық, олар: зерттеу мәселесі бойынша философиялық, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді теориялық талдауды; педагогикалық тәжірибені талдауды және жинақтауды; инклюзивті білім беруді және жалпы білім беруді енгізу бойынша заңнамалық және нормативтік құжаттарды талдауды қамтиды;

- эмпирикалық әдістер, олар: сауалнама, байқау, әңгімелесу, сараптамалық бағалау әдісі; психологиялық әдістемелер: "и. М. Юсуповтың эмпатия деңгейін диагностикалау" әдістемесі, ЖОО оқытушыларының кәсіби стресс факторларын анықтау және дамыту әдістемесі (авторлар - О. М. Чоросова, Р. Е. Герасимова), т. Элерстің табысқа жетелеуіне тұлғаны диагностикалау әдістемесі, коммуникативтік төзімділік сауалнамасы В. В. Бойко;

- деректерді сандық және сапалық өңдеу әдістері.

Зерттеудің тәжірибелік-эксперименттік базасы: Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Мария Гжегожевская атындағы арнайы педагогика академиясы (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie), Варшава қ., Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, "Өрлеу "Біліктілікті Арттыру Ұлттық орталығының" Алматы қаласы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті және Қазақстан Республикасының басқа да жоғары оқу орындары қатысты.

Аталған зерттеуге Қазақстанның жоғары оқу орындарының 250 оқытушысы қатысты: М. О. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Қазақ спорт және туризм академиясы, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, "Мирас" университеті, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Ахмет Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университеті, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Махамбет Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Жұбанов атындағы Ақтөбе мемлекеттік өңірлік университеті және Варшава қаласындағы Мария Гжегожевская атындағы арнайы педагогика академиясының 60 оқытушысы.

Зерттеу кезеңдері. Зерттеу 2015 жылдан 2020 жылға дейін жүргізілді және келесі кезеңдерді қамтыды:

Бірінші кезең (2015-2016 жж.) "ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығы" ұғымын анықтауға философиялық, әлеуметтік, психологиялық-педагогикалық тәсілдерді зерделеуге, талдауға және жинақтауға арналды. Зерттеудің ғылыми аппараты анықталды, тәжірибелік-эксперименттік жұмыс бағдарламасы әзірленді.

Екінші кезең (2016-2018 жж.) мәселені теориялық талдауды, ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығының отандық және шетелдік тәжірибесін зерделеуді, эмпирикалық материалдарды жинау мен талдауды, ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын зерделеуді қамтыды. ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын қалыптастыру моделі әзірленді және апробацияланды.

ЕҚҰ студенттерімен жұмыс істейтін оқытушылар үшін ЖОО-да инклюзивті орта құру бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірленді. Жұмыс гипотезасының ережелері тексерілді.

Үшінші кезең (2018-2020 жж.) тәжірибелік-эксперименттік жұмыс нәтижелерін ғылыми-педагогикалық сараптау барысының тиімділігін талдауға, қорытындылауға және бағалауға; ЖОО оқытушыларын мүгедек студенттерді оқытуға даярлау практикасын жетілдірудің негізгі жолдарын айқындауға; ЖОО-ның білім беру процесінде тұжырымдар мен ұсынымдарды сынақтан өткізуге арналды.

Қорғауға шығарылатын негізгі ережелер:

1. ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығы оқытушыларда белгілі бір жеке қасиеттердің (мүгедек

студенттерге толерантты көзқарас және инклюзивті білім беруді іске асыруға тұрақты уәждеме) және мүгедек студенттердің ерекшеліктері, мүмкіндіктері мен қажеттіліктері туралы білім мен идеялар кешенінің болуын болжайтын жүйелі интегралдық сапаны, сондай-ақ көрсетілген ерекшеліктер мен қажеттіліктерді ескере отырып, осы студенттермен жұмыс істеу тәсілдерін, әдістері мен тәсілдерін меңгеруді білдіреді.

2. Мүгедектігі бар студенттерді оқытуға оқытушыларды даярлау гуманистік мақсаттарға қол жеткізуге және педагогикалық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған кәсіби құзыреттілікті дамытудың дербестендірілген және үздіксіз процесі болып табылады, нәтижесінде олар дамуында әртүрлі бұзушылықтары бар студенттерге жеке және сараланған көзқарасты қамтамасыз ете алады.

3. ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын қалыптастырудың мазмұнын, әдістері мен құралдарын айқындау Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың қазіргі заманғы үрдістерімен негізделеді және мынадай теориялық-әдіснамалық тәсілдерге: білім беру жүйесі мен әлеуметтік қатынастарды өзгертуге арналған стратегияға, жүйелік-құрылымдық, жеке-қызметтік, жеке-бағдарланған, мәдениеттанулық, құзыреттілік, аксиологиялық, гуманистік және экологиялық тәсілдерге, қазіргі заманғы жоғары мектепте оқытуды орнату, дараландыру теориясына және т. б. негізделеді.

4. ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі мотивациялық-жеке, операциялық-әрекеттік және мазмұндық компоненттердің, тиісті критерийлер мен көрсеткіштердің бірлігін білдіреді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы:

- Қазақстан ғылымында тұңғыш рет жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру кезеңінде мүгедектігі бар студенттерді оқытуға оқытушылардың дайындығы кешенді және жүйелі түрде зерттелді;

- "ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығы" ұғымының авторлық анықтамасы берілді»;

- ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға психологиялық (тұлғалық) дайындығының бастапқы маңыздылығы дәлелденді;

- жүйелі-құрылымдық тәсіл негізінде ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығының құрылымдық-мазмұндық моделі әзірленді;

- ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға психологиялық-педагогикалық дайындығы теориялық негізделген және эксперименталды түрде тексерілген;

-ЖОО оқытушыларының мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығының құрылымдық-мазмұндық моделінің тиімділігі эксперименталды түрде тексерілді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы ЖОО-да инклюзивті орта құру бойынша ЖОО оқытушыларына арналған әдістемелік ұсынымдарды әзірлеуде жатыр.

Зерттеу нәтижелері жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары оқытушыларының біліктілігін арттыру жүйесінде, практикалық семинарлар, ЖОО оқытушыларына арналған дөңгелек үстелдер және т. б. өткізу кезінде пайдаланылуы мүмкін.

Зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу жүзеге асырылды:

- халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу жолымен:

1. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция Orientacje i przedsięwzięcia w edukacji osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (Polska, Siedlce 2017).

2. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция. Украина, Краматорск, 2017ж.

3. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция Астана, 2018ж.

4. VII Республикалық ғылыми-практикалық конференция (халықаралық қатысумен). Беларусь Республикасы, Гродно қ., 2020ж.

Зерттеу жұмысының талқыланылуы мен мақұлдануы: Осы диссертациялық зерттеудің негізгі ережелері, нәтижелері мен қорытындылары автордың 11 жарияланымында, оның 4 – уі халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарында, 5 – уі ҚР БҒМ БҒССҚЕК ұсынған журналдарда, 1 – уі SCOPUS базасына кіретін шетелдік журналда көрсетілген. Зерттеу материалдары бойынша "ЖОО-да инклюзивті орта құру бойынша әдістемелік ұсынымдар" әдістемелік құралы шығарылды (Алматы-2020, Zialy baspasy. – 112 Б.).

Жұмыстың көлемі мен құрылымы: диссертация кіріспеден, екі тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған көздер тізімінен, қосымшалардан тұрады.